

DALIA MARIJA STANČIENĖ

Mykolo Romerio universitetas

HUMANITARINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS: REALYBĖ IR LŪKESČIAI

The Studies of Humanitarian Sciences: Reality and Expectations

SUMMARY

The article examines the reality and strategy of EU humanitarian sciences and studies in Lithuania. Humanitarian sciences fulfill an important role in strengthening economic welfare, for the development of the economy is inseparable from the culture, i.e., language, traditions, customs, religion, art and science. Because of the new 2004 priorities in EU science politics, the strategy of the development of humanitarian and social sciences in Lithuania has been elaborated. The new strategy underlines the necessity for fundamental and applied researches in these sciences as well as their implementation in the educational process. Insufficient collaboration of universities and economical subjects limits the functioning of humanitarian services and stimulates a consumerist approach and commercialization of science. The dynamic social and economic changes necessitate the further integration of humanitarian, technological sciences and business. A university studies the developments of social and economic life and the humanization of society. A university also applies the results by elaborating programs of interdisciplinary studies.

SANTRAUKA

Straipsnyje apžvelgiama humanitarinių mokslų ir studijų realybė ir strategija ES ir Lietuvoje. Humanitariniai mokslai atlieka svarbų vaidmenį stiprinant ekonominį gerbūvį, kadangi ūkio plėtra neatsiejama nuo kultūros, t. y. kalbos, tradicijų, papročių, religijos, meno ir mokslo. Atsižvelgiant į naujus prioritetus ES mokslo politikoje, 2004 m. Lietuvoje buvo parengta humanitarinių ir socialinių mokslų plėtros strategija. Joje pabrėžiama būtinybė vykdyti humanitarinių ir socialinių mokslų fundamentinius bei taikomuosius tyrimus ir jų rezultatus taikyti studijų procese. Nepakankamas universitetų ir ekonominių subjektų bendradarbiavimas riboja humanitarinių paslaugų funkcionavimą rinkoje ir skatina vartotojišką požiūrį bei mokslo komercializaciją. Dinamiški socialiniai-ekonominiai visuomenės pokyčiai kelia būtinumą plėtoti humanitarinių ir technologinių mokslų bei studijų ir verslo integraciją. Universitetai, vertindami socialinio ir ekonominio gyvenimo procesus, visuomenės humanizavimą įveiksmina kurdami tarpdisciplinines studijų programas.

RAKTAŽODŽIAI: humanitariniai ir socialiniai mokslai, studijos, universitetai, strategija, vizija, misija, rinka.

KEY WORDS: humanitarian and social sciences, studies, universities, strategy, vision, mission, market.

IVADAS

Humanitariniams ir socialiniams mokslams (HSM) Europos Sąjungos (ES) ypatingas dėmesys buvo atkreiptas 2002 m., pradėjus vykdyti VI mokslo programą. Mokslo politikos strategai HSM nubrėžė naujas gaires: prisidėti prie nacionalinių ir transnacionalinių interesų stabilizacijos politikos, ūkio ir verslo srityse. Apie humanitarinių ir socialinių mokslų reikšmę Europos ir Lietuvos mokslinių tyrimų erdvėje išsamią analizę parengė prof. dr. A. Glosienė¹. Jos teigimu, neadekvatus požiūris į humanitarinius ir socialinius mokslus „neatitinka nei globalinių ir europinių mokslo plėtros tendencijų, nei strateginių Lietuvos interesų“².

Atsižvelgiant į naujus prioritetus ES mokslo politikoje, 2004 m. Lietuvoje buvo parengta HSM plėtros strategija (vad. doc. dr. G. Viliūnas). Rengiant *Strategiją* buvo išanalizuotas HSM ryšys su visuomenės socialinės organizacijos, ūkio, kultūros ir mokslo sritimis, be to, identifikuoti HSM aplinkos veiksniai, nustatyti intelektualiniai, organizaciniai bei materialiniai išteklių ir aptartos HSM plėtros galimybės iki 2015 m. *Strategijos* rengėjai HSM plėtrą suvokia plačiau, negu ji yra įvardinta šiuolaikinio mokslo plėtros kryptyje, todėl HSM siūloma plėtoti dviem linkmėmis, jungiant socialinę-ekonominę ir socialinę-humanitarinę veiklas.

Tarpusavyje derinant šias dvi linkmes, HMS plėtrą rekomenduojama vykdyti trimis prioritetinėmis kryptimis: „1. Lietuvos visuomenės pilietinės savivokos, kultūrinės tapatybės tęstinumo ir lygiavertės raiškos ES ir pasaulyje užtikrinimas; 2. Lietuvos socialinės-ekonominės plėtros skatinimas globalizacijos, žinių

visuomenės ir žinių ekonomikos sąlygomis. 3. Mokslo sistemos vidinių ir išorinių sociokultūrinių ryšių stiprinimas, mokslo socialinės plėtros efektyvumo didinimas“³. Šios kryptys konkretizuojamos tikslais, uždaviniais ir įgyvendinimo priemonėmis, atkreipiant dėmesį į stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes.

Strategijoje HSM misija formuluojama taip: „plėtojant fundamentinius ir taikomuosius tyrimus, tyrinėti Lietuvos visuomenės, jos kultūros, ūkio, valstybingumo istoriją ir dabartinę būklę ir savo tyrimų rezultatus taikyti tolesnei jos plėtrai“⁴. Misijai įgyvendinti sumodeliuota HMS plėtros vizija, apimanti įvairias veiklos sritis, kuriose bus integruojami HMS, atsižvelgiant į europinę mokslinių tyrimų erdvę ir globalizacijos procesus bei pasekmes.

Europos Parlamentas 2005 m. gruodžio 12 d. organizavo konferenciją, kurioje buvo išanalizuota socialinių ir humanitarinių mokslų situacija šiuolaikinėje visuomenėje ir numatytos ateities perspektyvos. Konferencijoje Janez Potočnik, mokslų ir mokslinių tyrimų europaragomisaras, pabrėžė, kad ES pirmą kartą tokio didelio rezonanso susilaukė socialinių ir humanitarinių mokslų dialogas ir akcentavo, jog „visuomenės kaitą reikėtų analizuoti, pasitelkiant humanitarinius ir socialinius mokslus“⁵.

Šiuolaikiniai mokslo politikos strategai pastebi, kad ES mokslinių tyrimų institucijos ir universitetai tarpusavyje beveik nekoordinuojami, todėl jų vykdomų veiklų „įgyvendinimas veikia atrodo kaip dviejų lygiagrečių europinių iniciatyvų sklaida“⁶. Lietuvos HSM plėtros strategijoje konstatuojama, kad eg-

zistuoja atotrūkis tarp HSM fundamentinių tyrimų ir jų taikymo studijų procese „dėl mokslo reguliavimo sistemos neadekvatumo, menko kultūros, švietimo, socialinės srities imlumo mokslui“⁷,

todėl rekomenduojama vykdyti tarpdisciplininius ir daugiadisciplininius tyrimus, tobulinti institucijų tinklo ir jo dalių funkcijas, formuoti HSM bendruosius mokslinius gebėjimus.

HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ PASLAUGŲ POREIKIS EKONOMINEI PLĖTRAI

2007 m. Vytauto Didžiojo universitetas parengė projektą „Humanitarinių ir socialinių mokslų studijų bei vizualinės kultūros produktų kūrimui, tyrimams ir sklaidai vykdyti reikalingos infrastruktūros plėtra Vytauto Didžiojo universitete“ ir laimėjo ES struktūrinę paramą (VP3-2.2-ŠMM-18-V-02-007). Projektu siekiama Vytauto Didžiojo universitete sukurti studijų bazę, skirtą HSM specialistų rengimui, praplečiant ir atnaujinant bendrąją, technologinę bei informacinę infrastruktūrą naujiems HSM plėtros iššūkiams. Projektas apima tokias veiklos kryptis, kaip tautinio tapatumo, tarptautinės ir tarpdisciplininės dimensijų stiprinimas, aktyvesnis mokymosi visą gyvenimą paslaugų teikimas, studijų, mokslo ir verslo glaudesnis jungimas – „4T strategija“⁸.

VDU mokslininkai, įgyvendindami projektą, organizavo tyrimą apie HSM raišką ekonominiuose subsektoriuose ir 2009 m. paskelbė galimybių studiją *Integruotos humanitarinių ir socialinių mokslų, studijų ir verslo nacionalinės kompleksinės programos* (HSM NKP)⁹ apie HSM teikiamas paslaugas ir jų didinimą. Studijoje konstatuojama, jog HSM ir verslo bendradarbiavimas yra vienas iš pagrindinių faktorių, skatinantis analizuoti mokslo pasiekimus ir praktinę patirtį. Kadangi ekonominė plėtra susijusi su sociali-

niais ir kultūriniais procesais, todėl studijos autoriai teigia, jog kyla poreikis „pritaikyti HSM žinias apie visuomenę, valdymą, ekonomines vertybes užtikrinant darnų, gerovės visuomenėms idealus atitinkantį ekonominį augimą ir konkurencingumą, inovacijų kūrimą“¹⁰. HSM atlieka svarbų vaidmenį stiprinant ekonominį gerbūvį, kadangi ūkio plėtra neatsiejama nuo kultūros išteklių, t. y. tradicijų ir papročių, religijos, meno, kalbos, mentaliteto ir kt., o ekonominis konkurencingumas determinuojamas inovacijų, kurios pagal savo prigimtį skleidžiasi socialinėje ir kultūrinėje plotmėje.

Visuomenės ir ekonomikos tarptautinė prigimtis tarpdisciplininei HSM strategijai suponuoja tarptautinę dimensiją ir neleidžia užsisklęsti nacionalinėje tyrimų erdvėje. Be to, atkreipę dėmesį į infrastruktūrinius pokyčius, t. y. tyrimų procedūrų technologizavimą, studijos autoriai išvelgė kylančius naujus iššūkius HSM tyrėjų kompetencijoms tobulinti¹¹. Tyrėjų kompetencijos turėtų būti papildytos vadybos, paramos paieškos, organizaciniais ir administraciniais gebėjimais, kurie leistų savarankiškai veikti ir dirbti tarptautiniuose tyrėjų tinkluose.

Įvertinę HSM paslaugų poreikį tam tikrų ekonomikos subsektorių plėtrai ir konkurencingumui didinti, studijos autoriai konstatavo, kad mokslinių tyri-

mų rezultatai nepakankamai panaudojami inovuojant verslo struktūras dėl ribotų žmoniškųjų išteklių kokybės, per

mažo tyrėjų skaičiaus, nesubalansuotos informacinės ir organizacinės infrastruktūros.

HUMANITARINĖS IR SOCIALINĖS DISCIPLINOS MOKSLO IR STUDIJŲ SISTEMOJE

HSM *Strategijoje* pabrėžiama, kad „HSM esmingai prisideda prie žinių visuomenės bei žinių ekonomikos, žmonių išteklių plėtros, mokslo, technologijų ir visuomenės sanglaudos ir kitų aktualiausių šiandieninio mokslo uždavinių sprendimo“¹². HSM NKP rengėjai pastebėjo, jog sovietiniu laikotarpiu šie mokslai buvo itin politizuoti, todėl, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, HSM pradėti naujai traktuoti, pagausėjo studijų programų, mokslinių žurnalų, išaugo tyrėjų skaičius ir gvildenamų problemų įvairovė.

Nežiūrint į teigiamus pokyčius HSM atžvilgiu, t. y. stiprėjant jų tarpdiscipliniškumui ir tarptautiškumui bei mokslo ir verslo integruotos veiklos atsiradimui, studijoje konstatuojama, jog „Užsakomieji Lietuvos ūkio subjektų darbai humanitarinių ir socialinių mokslų srityse yra nepakankamai išvystyta veikla daugelyje universitetų“¹³. Nepakankamas universitetų ir ekonominių subjektų bendradarbiavimas riboja HSM paslaugų funkcionavimą rinkoje, kuris savo ruožtu skatina vartotojišką požiūrį bei mokslo komercializaciją. Vadinasi, akademinės institucijos turėtų glaudžiau bendradarbiauti su verslo struktūromis, kadangi naujai atsi-

randančios ekonominės veiklos yra imlios generuojamoms HSM idėjoms¹⁴.

Aukštosios mokyklos, susipažinusios su naujomis rinkos tendencijomis, gerina HSM studijų kokybę, dalyvaudamos tarptautiniuose projektuose, kurdamos jungtines studijų programas ir kt. Didėjanti HSM studijų paklausa, jų tarpdiscipliniškumas ir tarptautiškumas, viena vertus, pritraukia studentų ne tik iš Lietuvos, bet ir iš kitų šalių, o kita vertus, „augantis studijų programų skaičius, neatsižvelgimas į realius darbo rinkos poreikius ir studijų masiškumas humanitarinių-socialinių mokslų srityje skatina *diplomų infliaciją*, smukdo studijų ir įgytų kvalifikacijų įvaizdį, apsunkina absolventų įsidarbinimo galimybes“¹⁵.

VDU mokslininkai atskleidė HSM studijų esmines problemas: tai besikartojančios programos aukštosiose mokyklose; studijų programos nesuderintos su rinkos poreikiais; programose nepakankamas dėmesys skiriamas verslumo, lyderystės, komunikacijos ugdymui; ryškus atotrūkis tarp kolegijų ir universitetų; neišvystytas studentų praktinis ir integruotas mokymas, ugdantis darbo rinkai reikalingas kompetencijas.

HUMANITARINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS LIETUVOS UNIVERSITETUOSE

Išanalizavę valstybinių Vilniaus, Vytauto Didžiojo, Klaipėdos, Šiaulių, Lietuvos Edukologijos, Mykolo Romerio ir

Kauno technologijos universitetų internetinėse svetainėse patalpintus 2011/12 mokslo metais humanitarinių studijų pro-

gramų sąrašus, pastebėjome, jog penkiuose universitetuose šios programos dėstomos Humanitarinių mokslų fakultetuose / institute, Lietuvos edukologijos universitete humanitarinės studijos vykdomos Filologijos, Lituaniistikos ir Socialinių

mokslų fakultetuose, o Vilniaus universitete – Filosofijos, Istorijos bei Kauno humanitariniame fakultetuose. Skelbiamas duomenis apie humanitarinių studijų programų skaičių universitetų internetiniuose tinklapiuose žr. 1 lentelėje.

1 lentelė. HM programų skaičius universitetuose (2011 m. lapkričio mėn. duomenys)

Universitetai	Bakalauro studijos	Magistrantūra	Doktorantūra
KTU	5	4	1
KU	7	5	4
MRU	3	–	1
ŠU	15	6	1
VDU	6 (8 gretutinės)	11	4
LEU	9	11	1
VU	29	21	4
Iš viso	58	47	16

Atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos (AIKOS), kurios užsakovas yra Švietimo ir mokslo ministerija, skelbiami duomenis apie programų skaičių nesutampa su universitetų pateik-

tais duomenimis (žr. 2 lentelę). Galime daryti prielaidą, jog viena iš nesutapimo priežasčių yra tai, kad universitetai savo tinklapiuose skelbia išregistruotas arba nebeveikiančias programas.

2 lentelė. Aukštojo mokslo studijų programų suvestinė pagal studijų sritis ir programų tipus (5-2) (AIKOS) 2011-11-06

Studijų sritis		Universitetinės studijos				Neuniversitetinės studijos	Iš viso
		Pagrindinės studijos (pirmoji studijų pakopa)	Antroji studijų pakopa		Vientisosios studijos		
			Magistrantūros	Specialiosios profesinės studijos			
H	Humanitarinių mokslų studijų sritis	80	20	1	2	17	120
M	Meno studijų sritis	57	19	1	0	27	104
S	Socialinių mokslų studijų sritis	125	85	14	4	153	381

Programos pagal studijų kryptis aukštojo mokslo sistemoje pasiskirsto netolygiai ir neadekvačiai rinkos poreikiams, todėl mokslo politikos strategams kartu su rinkodaros specialistais išskyla uždavinys subalansuoti studijų progra-

mas ir nuolat informuoti aukštąsias mokyklas apie besikeičiančią situaciją. AIKOS paskelbta humanitarinių, meno ir socialinių studijų programų suvestinė pateikiama 3 lentelėje.

3 lentelė. Aukštojo mokslo studijų programų suvestinė pagal studijų kryptis ir programų tipus (5-3) (AIKOS) 2011-11-06

Studijų kryptys		Universitetinės studijos				Neuniversitetinės studijos	Iš viso
		Pagrindinės studijos (pirmoji studijų pakopa)	Antroji studijų pakopa		Vientisosios studijos		
			Magistrantūros	Specialiosios profesinės studijos			
01H1	Filosofija	4	1	0	0	0	5
02H1	Teologija	3	0	0	0	0	3
02H2	Religijos mokslai	4	1	0	2	2	9
03H1	Menotyra	3	1	0	0	0	4
04H1	Filologija	54	14	1	0	15	84
05H1	Istorija	8	2	0	0	0	10
05H2	Archeologija	1	1	0	0	0	2
07H1	Etnologija	3	0	0	0	0	3
01M1	Muzika	12	0	1	0	7	20
02M1	Dailė	21	14	0	0	14	49
03M1	Teatras	8	0	0	0	3	11
04M1	Audiovizualinis menas	13	1	0	0	3	17
05M1	Architektūra	3	4	0	0	0	7
01S1	Teisė	7	14	0	4	10	35
02S1	Politikos mokslai	5	5	0	0	0	10
03S1	Vadyba ir verslo administravimas	25	20	1	0	93	139
03S2	Viešasis administravimas	6	9	0	0	1	16
03S3	Rekreacija ir turizmas	3	0	0	0	7	10

3 lentelės tęsinys.

03S4	Visuomenės saugumas	0	0	0	0	0	0
04S1	Ekonomika	9	9	0	0	8	26
05S1	Sociologija	4	4	0	0	0	8
05S2	Socialinis darbas	5	2	0	0	8	15
06S1	Psichologija	7	6	0	0	0	13
07S1	Edukologija	37	4	13	0	25	79
08S1	Sportas	7	2	0	0	0	9
09S1	Komunikacija ir informacija	10	10	0	0	1	21

LAMA BPO duomenimis¹⁶, pagal mokslų kryptis pačios populiariausios universitetuose yra socialinių mokslų studijos. Humanitarinių, technologijos

mokslų ir meno krypties studijas 2009–2011 m. rinkosi nesikeičiantis mažas pretendentų skaičius: 9 % , 12 % ir 5 % (žr. lentelę 4).

4 lentelė. Stojančiųjų pasiskirstymas pagal mokslų kryptis (bakaluro studijos)

Mokslai Metai	Humani- tariniai	Sociali- niai	Meno	Technolo- gijos	Biomedi- cinos	Fiziniai
2011	9 %	51 %	5 %	12 %	16 %	7 %
2010	9 %	53 %	5 %	12 %	15 %	6 %
2009	9 %	55 %	5 %	12 %	12 %	7 %

Paskutiniųjų metų LAMA BPO pateikti statistiniai duomenys rodo, jog priimtų studentų skaičius pirmuosiuose

universitetų kursuose (bakaluro studijų) lyginant su 2009 m. sumažėjo daugiau kaip 5 000¹⁷ (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Priimtų studentų skaičius į universitetų I kursą (bakaluro studijos)

Metai	Valstybės finansuo- jamos vietos	Valstybės nefinansuo- jamos vietos	Iš viso
2011	9 545	8 698	18 243
2010	9 344	8 586	17 930
2009	11 549	11 854	23 403

Pateikta statistika (lentelės 4, 5) leidžia prognozuoti, kad ateityje humanitarinių mokslų krypties I pakopos stu-

dijas rinksis apie 1 500 studentų, kuriems šiuo metu siūloma 80 pagrindinių studijų programų (lentelė 2). Tikėtina, kad,

išaugus konkurencijai tarp programų, dalis jų turės užsidaryti, o naujos – taisyti prieš rinkos tendencijų.

Išanalizavus kelerių metų LAMA BPO¹⁸ statistinius duomenis apie pamatinių humanitarinių studijų programų pasirinkimą, stabilią vietą išlaiko anglų filologija (~ 330 studentų), filosofija (~ 160 studentų), lietuvių filologija (~ 110 studentų). Populiarumo susilaukia ir tarpdisciplininės studijos: lietuvių kalba ir redagavimas (~ 110 studentų), lietuvių kalba ir reklama (~ 60 studentų), anglų ir kita užsienio kalba (ispanų, ~ 65 studentus).

Absolventai, baigę humanitarines studijas, turi paklausą darbo rinkoje (žr. 6 lentelę). Esant tokiai situacijai, stojančiųjų skaičius į humanitarines studijas gali didėti.

6 lentelė. Bedarbių, turinčių humanitarinių mokslų išsilavinimą, skaičius. (AIKOS) 2011-10-31

Religija	8
Humanitariniai mokslai (plačios programos)	0
Filosofija ir etika	0
Užsienio kalbos	32
Istorija ir archeologija	9
Gimtoji kalba	0

HUMANITARINIŲ STUDIJŲ VIZIJA

Šiuo metu ES veikia apie 4 000 universitetų ir kitų aukštojo mokslo institucijų, kuriose studijuoja apie 19 mln. studentų¹⁹. Europos Komisija, susipažinusi su universitetų vykdoma veikla, 2011 m. rugsėjo 20 d. Briuselyje pristatė ES naują aukštojo mokslo strategiją. Joje pabrėžiama, jog aukštojo mokslo institucijos neišnaudoja visų galimybių, kad mokslo pasiekimai būtų integruoti į socialinę-ekonominę sferą, o absolventai įgytų pakankamas kompetencijas, kad gebėtų kurti darbo vietas ir užtikrintų ekonomikos augimą.

Europos Komisija, siekdama modernizuoti aukštąjį mokslą ir skatindama parengtų specialistų užimtumą, strategijoje išskyrė reformos prioritetus: „didinti aukštųjų mokyklų absolventų skaičių, į aukštąsias mokyklas pritraukti visų visuomenės grupių atstovus, mažinti studijų nebaigiančių studentų skaičių; gerinti aukštojo mokslo kokybę ir aktualu-

mą, kad mokymo planai atitiktų studentų, darbo rinkos ir būsimo jų profesinio kelio reikmes, taip pat skatinti mokymo ir mokslinių tyrimų meistriškumą ir už jį apdovanoti; teikti daugiau galimybių įgyti papildomų įgūdžių studijuojant ar mokantis užsienyje bei skatinti tarpvalstybinį bendradarbiavimą siekiant pagerinti aukštojo mokslo veiklą; parengti daugiau mokslininkų, kurie sukurtų pagrindą ateities pramonei; stiprinti švietimo, mokslinių tyrimų ir verslo sąsajas ir skatinti meistriškumą bei inovacijas; užtikrinti pakankamą finansavimą – liberalizuoti aukštojo mokslo valdymą ir investuoti į kokybišką, darbo rinkos reikmes atitinkančią švietimą“²⁰.

Atsižvelgdama į tai, kad aukštojo mokslo reforma paremta ES valstybių bendravimu ir bendradarbiavimu, Europos Komisija ir Europos Taryba 2011 m. rugsėjo 26 d. Briuselyje pasirašė daugialkalbystės deklaraciją. Joje pažymima,

kad „Didėjant judumui, stiprėjant globalizacijai, kintant ekonomikos tendencijoms, reikmė mokytis kalbų ir plėtoti daugiakalbį ir daugiakultūrį švietimą tampa svarbesnė nei bet kada iki šiol“²¹. Dokumentas, pasak rengėjų, turėtų prisidėti prie Europos kalbinio paveldo išsaugojimo ir viešinimo, taip pat ugdyti demokratinį pilietiškumą.

UNESCO konvencijoje dėl nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo pabrėžiama, jog nematerialūs kultūros paveldas atsiskleidžia „žodinės kūrybos tradicijose ir išraiškos formose, įskaitant kalbą kaip nematerialaus kultūros paveldo raiškos priemonę“²². Kultūros materialiam ir nematerialiam paveldui išsaugoti daugiakultūroje aplinkoje 1977 m. buvo sudaryta Baltijos jūros regiono šalių monitoringo grupė, kurios tikslas – skatinti ir plėsti nacionalinio paveldo apsaugos institucijų bendradarbiavimą.

Baltijos šalių teritorinėje erdvėje persipina germanų ir baltų materialus ir nematerialus kultūros paveldas, kuris reikalauja naujo požiūrio į jo naudojimą: ilgalaikio strateginio planavimo ir priežiūros programų rengimo, bendradarbiavimo ir valdymo modelių kūrimo bei naujos praktikos diegimo. Pasak norvegų mokslininko Terje M. Nypan, kultūros paveldas ekonominiiais saitais yra „susijęs su turto vadyba, kultūrinėmis ir kūrybinėmis industrijomis, regionų plėtra. Kultūros paveldas – tai ir aplinkos turtai, kuriuos galima įvairiai panaudoti. Verslas kultūros paveldą naudoja rinkodaros ir reklamos tikslams bei renginiams. Kultūriniai kraštovaizdžiai, miestovaizdžiai, paskiros vietos ir pastatai naudojami kine ir televizijoje, taip

pat kompiuteriniuose žaidimuose kaip įvykių dekoracijos ar su žaidimo užduotimi susiję elementai“²³.

Atsižvelgiant į augantį humanitarų poreikį naujai rinkos ekonomikai, studijas užsienio universitetų Humanitarinių mokslų fakultetuose renkasi nemažas studentų skaičius: Manchesterio (Anglija) universitete 45 % iš bendro studentų skaičiaus, Fribourgo (Šveicarija) universitete – 42,8 %, Kopenhagos (Danija) universitete – 31 %, Prahos Karlo universitete (Čekija) – 19 %, Amsterdamo (Nyderlandai) universitete – 18 %, Norvegijos mokslo ir technologijos universitete (NTNU) – 17,5 %, Ontario McMaster (Kanada) – 14 % .

Humanitarinių studijų pasirinkimas užsienio universitetuose liudija, jog intensyvėjantys visuomeninio ir ekonominio gyvenimo procesai keičia požiūrį į humanitarines disciplinas, kurios tampa jungiamąja švietimo, mokslo bei kultūros grandimi ir padeda politikams, vyriausybės atstovams, mokslininkams, menininkams prognozuoti ateities vizijas.

Lietuvos valstybės pažangos strategijos projekte *Lietuva 2030*, pabrėžiama, jog būtina ugdyti visuomenės sąmoningumą ir internalizuoti vertybes, kurios skatintų šalies pažangą. Strategijoje teigiama, jog „Visuomenė keisis ir bus sąmoninga, jei kryptingai keisis ir pagrindinės visuomenės sritys, kuriose yra ugdoma asmenybė, kuriama tapatybė, formuojasi atvirumas kaitai ir atsakomybės jausmas“²⁴.

Kadangi strategijoje *Lietuva 2030* kultūra traktuojama kaip „visuomenės savivokos ir saviraiškos kultūra, kurianti pridėtinę vertę įvairiose visuomenės gyvenimo srityse“²⁵, todėl būtina, perma-

čius tautos istoriją, naujai pažvelgti į valstybės valdymą, ekonomiką, puoselėjamas vertybes ir jos ateitį. Socialinė-ekonominė valstybės funkcionavimo sistema globalioje visuomenėje vis labiau gręžiasi į moralinio įsipareigojimo, savitarpiskumo ir solidarumo galias.

Strategijos *Lietuva 2030* įgyvendinimas glaudžiai siejamas su švietimo subsektoriumi. Lietuvos universitetai, atsižvelgdami į ekonomikos augimą, technologinių bei informacinių sistemų plėtrą, šalies infrastruktūrinius pokyčius ir bendradarbiaudami su užsienio mokslo institucijomis, humanitarinių mokslų srityje sprendžia vieną iš pagrindinių uždavinių – humanitarinių programų orientavimą į rinkos sąlygas atitinkančių kompetencijų ugdymą ir jų tarpdiscipliniškumą.

Daugelis užsienio universitetų, nepaisant įvairių atskaitos taškų ir skirtingų metodologijų, humanitarinių mokslų srityje yra susieti vienu bendru tikslu – ugdyti vertybiškai orientuotą asmenybę ir atskleisti humanitarinių mokslų vaidmenį visuomenės introspekcinėi refleksijai. Kanados Ontario McMaster universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas²⁶ savo viziją suvokia kaip siekį sukurti studijoms ir moksliniams tyrimams palankią aplinką, kuri atitiktų aukščiausius pedagoginius ir tarpdisciplininius standartus. Fakulteto misija siejama su humanistinės krypties mokslinių tyrimų modernizavimu, skatinant bendradarbiavimą tarp mokslininkų, studentų ir III amžiaus universiteto klausytojų. Dėstytojai, įgyvendindami fakulteto viziją ir misiją, ugdo studentų analitinius įgūdžius ir gebėjimus istoriografiškai vertinti kultūrų įvai-

rovę, skatina prisiimti lyderio vaidmenį, būti atsakingais, moraliais tyrėjais, kultūros darbuotojais, menininkais, politikais, komunikacijos specialistais. Fakultetas ruošia studentus būti mažliais ir aktyviais globalaus pasaulio piliečiais.

Pietų Afrikos Pretorijos universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas²⁷ atlieka mokslinius tyrimus ir prisideda prie mentalinio žmogiškųjų išteklių ugdymo, suteikdamas absolventams lingvistines, fundamentines visuomenės mokslų ir taikomųjų tyrimų bei meno studijų kompetencijas. Fakulteto vizija – siekimas būti pripažintam tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu už edukaciją, mokslinius tyrimus ir bendradarbiavimą humanitarinių mokslų (kalbos, visuomenės mokslai ir menai) srityje. Misija skleidžiasi įvairiomis fakulteto veiklos kryptimis: vykdant aukšto lygio humanitarinių mokslų studijas ir mokslinius tyrimus, tobulinant administravimo ir valdymo procesą, siekiant, kad fakulteto teikiamos paslaugos tarnautų žmogui, visuomenei ir universitetui.

Kopenhagos universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas²⁸ savo viziją apibūdina kaip siekimą tapti vienu iš žinomiausių pasaulyje menų ir humanitarinių studijų bei mokslinių tyrimų centru; kaip siekiamybę humanitarinių mokslų pagrindus integruoti į visų fakultetų studijų programas, kad absolventai gebėtų išžvelgti žmogaus būties esmę ir įprasmintų tarpkultūrinę savivoką.

Vizijai įgyvendinti fakultetas kelia uždavinius: kurti tolerantišką ir intelektualią aplinką, grindžiamą moksliniais tyrimais ir žodžio laisve; atlikti aukščiausio lygio nacionalinius ir tarptautinius

mokslineis tyrimus ir vykdyti edukaciją humanitarinių mokslų srityje; propaguoti supratimą apie humanitarinių mokslų svarbą visiems mokslams; parengti kritiškai mąstančius ir atsakingus, aukštos kvalifikacijos absolventus, gebančius įsivertinti visuomenėje ir darbo rinkoje tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu; bendradarbiauti su nacionalinėmis ir tarptautinėmis institucijomis bei verslo įmonėmis; užtikrinti kompetentingą vadovavimą ir administravimą trims pagrindinėms veikloms: mokymui, mokymuisi ir žinių skleidimui.

Norvegijos mokslo ir technologijos universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas²⁹ funkcionuoja kaip tradicinių humanitarinių mokslų fakultetas ir kaip humanistinės idėjos skleidėjas specifinėse universiteto studijų ir tyrimo srityse: technologijoje ir gamtos moksluose. Fakultetas, glaudžiai bendradarbiaudamas

su visuomene, kultūros, pramonės ir verslo struktūromis, siekia humanistine refleksija ir kritinio mąstymo ugdymu stiprinti universiteto studijas ir mokslą, kurti naujas tarpdisciplinines programas kaip muzikos technologija ir kalbos technologija.

Apžvelgus humanitarinių ir socialinių mokslų bei studijų situaciją ir jų pasireikšmumą užsienio ir Lietuvos universitetuose, galima konstatuoti, jog darbo rinkoje pastebimai auga humanitarinių mokslų specialistų paklausa. Verslo struktūros vis labiau suvokia, kad humanitarinis išsilavinimas yra vertybė, padedanti nestandartiškai ir operatyviai reaguoti į spartų šiuolaikinio pasaulio kitimą, priimti alternatyvius sprendimus ir juos vykdyti. Dinamiški socialiniai-ekonomiai visuomenės pokyčiai skatina plėtoti humanitarinių ir technologinių mokslų bei studijų ir verslo integraciją.

POST SCRIPTUM: STIPRYBĖS, SILPNYBĖS, GALIMYBĖS IR GRĖSMĖS

Diegiant universitetuose valdymo, dėstymo ir technologines naujoves, ryškėja humanitarinių mokslų stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės.

Stiprybės

1. Mokslinių tyrimų derinimas su studijų procesu.
2. Tarptautinės patirties perėmimas, moksliniai ryšiai su užsienio universitetais ir institutais.
3. III pakopos humanitarinių mokslų studijos.
4. Aukšta dėstytojų kvalifikacija.

5. Išvystyta projekcinė veikla.
6. Humanitarinių vertybių puoselėjimas universitetuose.

Silpnybės

1. Humanitarinių tradicijų stoka.
2. Nepakankamai išvystyta rinkodaros veikla.
3. Ribotas ir dubliuojamas studijų programų skaičius.
4. Tarpdisciplininių ryšių stoka.
5. Studijų atotrūkis nuo verslo struktūrų.
6. Vadybos ir administravimo nesklaidumai.

Galimybės

1. Dėstytojų ir studentų mobilumo skatinimas.
2. Jungtinių studijų programų kūrimas.
3. Tarpdisciplininių tyrimų plėtra.
4. Integruotų studijų programų kūrimas.
5. Humanitarinių fakultetų veiklos funkcijų tobulinimas.
6. Partnerių paieška ES ir projekto rengimas 7BP „Socioekonominiai ir humanitariniai mokslai“ srityje.

Grėsmės

1. Demografinė krizė ir visuomenės komercializacija.
2. Humanitarinių mokslų studijų programų konkurencija.
3. Aukštojo mokslo strategijos nenuoseklumas.
4. Studijų kaštų augimas ir valstybės finansavimo mažėjimas.
5. Protų nutekėjimas ir laisvų darbo vietų mažėjimas.
6. Aukštojo mokslo prestižo smukimas ir diplomų devalvacija.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Žr. Audronė Glosienė. *Humanitariniai ir socialiniai mokslai Europos mokslinių tyrimų erdvėje // Informacijos mokslai* 27, 2003, p. 23–39.
- ² Ten pat, p. 24.
- ³ <http://193.219.91.206/STUDIJIOS/TEKSTAS/LHSM%20Strategija%20Knyg%20skyrius.pdf>, p. 315.
- ⁴ Ten pat, p. 314.
- ⁵ Žr. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/05/786&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
- ⁶ Audronė Glosienė. *Humanitariniai ir socialiniai mokslai Europos mokslinių tyrimų erdvėje*, p. 26.
- ⁷ <http://193.219.91.206/STUDIJIOS/TEKSTAS/LHSM%20Strategija%20Knyg%20skyrius.pdf>, p. 310–311.
- ⁸ Žr. http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/statistikaonline/igyvproj?pro_id=26123¶ms=249987&page=13&pgsz=10
- ⁹ Žr. [http://www.smm.lt/smt/nkp_rengimas/Teises%20aktai/Gstudijos_2\(HSM,%20TGAN\)/1.HSM_GSt_VDU.pdf](http://www.smm.lt/smt/nkp_rengimas/Teises%20aktai/Gstudijos_2(HSM,%20TGAN)/1.HSM_GSt_VDU.pdf)
- ¹⁰ Ten pat, p. 5.
- ¹¹ Žr. ten pat, p. 7
- ¹² <http://193.219.91.206/STUDIJIOS/TEKSTAS/LHSM%20Strategija%20Knyg%20skyrius.pdf>, p. 287.
- ¹³ [http://www.smm.lt/smt/nkp_rengimas/Teises%20aktai/Gstudijos_2\(HSM,%20TGAN\)/1.HSM_GSt_VDU.pdf](http://www.smm.lt/smt/nkp_rengimas/Teises%20aktai/Gstudijos_2(HSM,%20TGAN)/1.HSM_GSt_VDU.pdf), p. 13.
- ¹⁴ Žr. ten pat, p. 13.
- ¹⁵ Ten pat, p. 14.
- ¹⁶ <http://www.lamabpo.lt/turiny/bendrojo-priemimo-rezultatai/2011-populiariausios-studijos>
- ¹⁷ Žr. ten pat.
- ¹⁸ Žr. ten pat.
- ¹⁹ Žr. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1043&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
- ²⁰ Žr. ten pat.
- ²¹ <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/633&format=HTML&aged=0&language=LT&guiLanguage=en>
- ²² Žr. <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00009-LT-PDF.pdf>
- ²³ *Kultūros paveldas ir turizmas. Galimybės, poveikis, partnerystė ir valdymas*. Pranešimai, skaityti III Baltijos jūros regiono šalių kultūros paveldo forume, vykusiame 2007 m. rugsėjo 25–27 d. Vilniuje, Lietuvoje. Sudaryt. Marianne Lehtimäki. Iš anglų k. vertė D. Valentinavičienė. – Vilnius: Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, 2009, p. 59.
- ²⁴ <http://www.lietuva2030.lt/images/stories/2030final.pdf>, p. 9.
- ²⁵ Ten pat, p. 10.
- ²⁶ Žr. <http://www.humanities.mcmaster.ca/>
- ²⁷ <http://web.up.ac.za/index.asp>
- ²⁸ <http://www.humanities.ku.dk/>
- ²⁹ Žr. <http://www.ntnu.edu/hf>